

БОЦМАН А. В., МОРЕНЕЦЬ І. М., ГАЛИЦЬКА Є. А.

*Київський національний університет імені Тараса Шевченка,
Київська гімназія № 86 “Консул”*

ВЗАЄМОДІЯ ФУТУРАЛЬНОГО ПРЕЗЕНСА І АНАЛІТИЧНОГО ФУТУРУМА У СУЧАСНИХ ГЕРМАНСЬКИХ МОВАХ

Стаття пов'язана з проблемою функціонування аналітичних футуральних форм у західних та північногерманських мовах. Порівнюється склад часових формантів мов, які перебували в умовах контактної взаємодії. Аналізується вплив футуралізуючих чинників на аналітичні та синтетичні форми.

Ключові слова: західногерманські та північногерманські мови, аналітичний формант, футуралізуючий чинник.

Статья связана с проблемой функционирования аналитических футуральных форм в западно и северогерманских языках. Сравнивается состав временных формантов языков, которые находились в условиях контактного взаимодействия. Анализируется влияние футурализующих факторов на аналитические и синтетические формы.

Ключевые слова: западногерманские и северогерманские языки, аналитический формант, футурализующий фактор.

The article is connected with the problem of analytical future forms functioning in the West-Germanic and North-Germanic languages. The content of temporal formants is compared, taking into consideration the languages of contact interaction. The influence of futurelysing factors on analytical and synthetical forms is analysed.

Key words: West-Germanic Languages, North-Germanic Languages, analytical formant, futurelysing factor.

Постановка проблеми і її зв'язок із важливими науковими та практичними завданнями. Історичний розвиток мов завжди виглядав як складаний і багатоаспектний процес, у специфіку якого доволі важко проникнути, якщо розглядати його або занадто широко, або дуже звужено, сфокусувавшись лише на одному напрямку. Труднощі виникають на шляху як реконструкції певних моделей, так і відтворенні процесів розвитку певних мовних явищ. Зв'язок цієї проблеми з науковими та практичними

Боцман А. В., Моренець І. М., Галицька Є. А.

завданнями полягає у спробі виокремити футуральний аналітичний формант у мовах, які перебували у процесі тривалої контактної взаємодії. **Постановка завдання (цілі статті).** З'ясування особливостей взаємозв'язку та взаємодії футурального презенса і аналітичного (модального) футурума у сучасних германських мовах є основною **метою** дослідження. **Актуальність** проблеми полягає у тому, що особливості функціонування синтетичних і аналітичних футуральних форм і досі залишаються не до кінця розв'язаними питаннями. **Наукова новизна** репрезентованого матеріалу полягає в тому, що здійснюється спроба зворотної реконструкції процесів розвитку і взаємодії футуральних часових форм у германських мовах, які є доволі наближеними у результаті територіального контактного спілкування. **Об'єктом дослідження** є факти сучасних германських мов (фризької та нідерландської, як представників західногерманської підгрупи; а також данської, шведської та норвезької – представників північногерманського ареалу). Співставлення функціонуючих форм дозволяє виокремити найстабільніші, найпоширеніші утворення та виявити їх спільні риси, що слугує підтвердженням тенденції щодо аналітизації дієслівних германських форм. Предметом дослідження є особливості функціонування футуральних форм у сучасних германських мовах, а також виявлення специфіки темпоральних формантів.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Загальна тенденція до анаплазії сучасних германських мов особливо чітко віддзеркалюється у процесах формування темпоральних дієслівних форм. У цьому аспекті значна увага приділяється форманту, який виокремлюється на основі протиставлення форм. Формантом аналітичної форми неможна вважати допоміжне дієслово окремо, оскільки воно отримує своє значення форманта лише у сполученні з певною формою повнозначного дієслова. Зокрема футуральність найчастіше виражається допоміжним (точніше модальним) дієсловом (яке може мати інші форми) за умови, що повнозначне дієслово вживається у формі інфінітива. Таким чином, аналітичний формант виражається не однією якоюсь лінійною морфемою (як

частіше за все виражаються синтетичні форманти), а сполученням двох одиниць, аналітичний формант принципово двоскладовий і не може бути іншим. Аналітична форма передбачає наявність синтетичних форм. Констатуючи двоскладовість форманта, ми наближаємося до розуміння того, як аналітична система взаємодіє із синтетичною: аналітичні форми не просто утворюють опозиційні конституанти синтетичним у загальній парадигмі, але вони включають синтетичні форми до свого складу [1:81]. Спеціалізованіше розуміння аналітичної форми належить О. І. Смирницькому [2:62], який виходить з того, що вона є граматизованим словосполученням, а саме сполученням основного слова у певній формі із службовим словом, що має свою систему притаманних йому граматичних форм. Можливість тлумачити такі словосполучення як граматичні форми основного слова пов'язана з включенням їх у загальну парадигму із синтетичними формами у рамках тієї ж самої категорії. Аналітичні форми часу виокремлюються як такі завдяки тому, що існують синтетичні форми часу. Це положення має принципову значущість. Аналітичні форми існують не самі по собі, а лише як парадигматичний “партнер” синтетичних форм. Якби синтетичні форми зникли, то і аналітичні форми втратили б разом з ними свою виокремлюваність. Відповідно, аналітичні форми є таким же явищем флективного строю, як і форми синтетичні. Саме наявність синтетичних засобів репрезентації категорій дозволяє постулювати у мовах існування аналітичних форм. Аналітизм передбачає синтетизм, і їх неможливо відокремити [1:62–63]. Якщо службове слово в аналітичній конструкції не є морфемою, то вся конструкція в цілому, репрезентуючи сполучення слів, повинна тим самим розглядатися як особливий вид словосполучення [3:86]. Словосполученням називають групу слів, що об'єднані у смислового і граматичного відношенні (якщо вони не розглядається на рівні синтаксиса, тобто з точки зору предикації, як речення або частина речення). Провести тут кордони тим менш можливо, що між службовими і повнозначними словами у мові існує багато перехідних випадків, які залежать від більшої або

меншої граматизації службового слова, тобто втрати первісного предметного значення. Будучи частиною аналітичної конструкції, службове слово за своєю граматичною функцією еквівалентне словозмінній (формотворній) морфемі (афіксу). Тим самим аналітична конструкція є формою відповідного повнозначного слова, входячи до системи його словозміни (або формотворення) – у так звану “парадигму слова” [3:87]. При цьому зазначається, що сполучення службового слова із повнозначним хоча і “синтаксичне” за формою, оскільки воно є сполученням окремих слів, а не частини слова, може бути морфологічним за значенням. Такі “морфологічні” словосполучення природно відносити до морфології [4:21]. Необхідно також враховувати, що граматизація репрезентує результат абстрагування (іноді більш, а іноді менш повного) від конкретного лексичного (предметного) значення, яке первісно мало службове слово. За звичай під граматизацію підпадали слова, що мали самі по собі ширше (загальніше) значення: дієслова “широкої семантики” [5:441].

Аналітичні конструкції визначаються як стійкі нероз’єднані сполучення часткового і повного слова [6:345] при цьому були виокремлені чотири ознаки для таких конструкцій [6:359], хоча така жорстка беззаперечність ознак не визначається абсолютно, зазначається, що найсуттєвішими в розвитку аналітичних конструкцій з різними типами сполучень є внутрішні ознаки (але до аналітичних конструкцій не залучається модальний футурум) [6:357–358]. З іншого боку англісти визначають існування аналітичних конструкцій лише в системі англійського дієслова (серед зазначених форм згадується зокрема футурум з модальними дієсловами *shall, will*) [7:119]. Основними критеріями перетворення словосполучення в аналітичну конструкцію є стабільність, універсалізація, включення до системи (“парадигми”). Це показує вся історія розвитку складних дієслівних часів, що вийшли з дієслівних сполучень, від котрих вони відрізняються лише стабільністю граматичної структури, уніфікацією дієслова-зв’язки (яке стало допоміжним) і граматико-семантичною неподільністю [7:123]. Набагато ширший підхід до проблеми аналітичних

конструкцій спостерігається у скандинавістиці, де сполучення будь-якого службового слова з повнозначним розглядається як “морфологічне словосполучення” і пов’язується з морфологією [4:21]. До аналітичних (у норвезьській мові) форм майбутнього I залучаються не лише інфінітивні конструкції з модальними за своїми висхідними значеннями дієсловами *ville*, *skulle*, але також з “допоміжним” дієсловом *komme til* “*траплятися*”. У певних випадках сполучення *vil*, *skal* або *kommer til* з інфінітивом I мають модальне значення, що обумовлено значенням залученого до його складу модального дієслова-бажання (*vil*), зобов’язання (*skal*), випадковості або необхідності (*komme til*). У таких випадках вони є не дієслівною формою, а модальним зворотом [4:114]. До групи аналітичних форм у шведській мові залучаються як майбутній I (утворюється з дієслова *skola* + інфінітив), так і *komma* + інфінітив з *atta*, не зважаючи на те, що перша конструкція часто виражає додаткові відтінки зобов’язання, обіцянки [8:229]. Навряд чи можна вважати, що така сильна відмінність у тлумаченні аналітичних дієслівних конструкцій у англістів і германістів, з одного боку, і у скандинавістів, з іншого, пояснюється специфічними відмінностями мовного матеріала. Відмінним тут є метод – вужче або ширше розуміння явищ “граматизації”, їх “процесуального характеру” [3:104]. Аналіз публікацій свідчить про суперечливі погляди на природу аналітичних форм, їх тісний зв’язок із синтетичними формами. Це спонукає до паралельного порівняльного аналізу аналітичних і синтетичних форм, які мають близьке граматичне значення майбутнього часу.

Виклад основного матеріалу. Порівняння германських мов у аспекті футуральних формантів доречно розпочати з групи північногерманських мов, а саме континентального скандинавського ареалу, що включає данську, шведську і норвезьську мови, які знаходяться у межах ютландсько-скандинавського регіону, що зумовлює їх тісні контакти. Через це з поля зору усуваються острівні фарерська та ісландська мови, контакти яких з континентальними мовами можна вважати обмеженішими. У сучасній дінській мові спостерігається вживання

презенса у футуральному значенні у простих реченнях у сполученні з відповідними обставинами часу. І хоча таке вживання репрезентоване доволі широко, але воно переважно спостерігається лише у “лімітних” дієслів. Це ж стосується і вживання презенса у підрядних умовних реченнях: *Hvis de kommer, er de her i løbet af et minut. Jørgen stiller sig der ved døren ud til entreen og bliver roligt stående, så de kan se ham derude fra. Du går og lukker op, Alice.* (*Knud Sønderby. Den usynlige hær*) “якщо вони прийдуть, вони будуть тут за хвилину. Ерген встане у дверях передпокою і буде спокійно стояти, щоб вони побачили його одразу, як увійдуть. Ти, Алісо, підеш і відкриєш двері”. [9:74]. Чітко прослідковується вживання футурального презенса у підрядних реченнях часу: *Når Boris kommer til mig, skal vi høre radio* “коли Борис прийде до мене, ми будемо слухати радіо” [9:125]. Теж саме стосується підрядного умовного речення: *Når han ikke kommer, skal du be søgeham* “якщо він прийде, ти повинен відвідати його” [9:127]. Аналітичний (модальний) футурум утворюється за допомогою допоміжного дієслова *ville* або *skully* у формі презенса (*vil, skil*) та інфінітива повнозначного дієслова (без частки *ut*). З першою особою вживається *skal*. Дієслово *vil* вживається з іншими особами, а також з усіма особами в заперечних формах: *Jeg skal læse* “я читатиму”. *Han vil læse* “він буде читати” [9:76]. Крім модального футурума у данській мові вживається сполучення дієслова *komme* “приходити” з прийменником *til* та інфінітивом повнозначного дієслова. Цей комплекс репрезентує несподівану, незаплановану дію: *De kommer til at fryse, hvis De ikke tager frakken på* “він змерзне, якщо не одягне пальта”. Замість дієслова *være* “бути” у майбутньому часі часто вживається дієслово *blive* “ставати”: *Han bliver snart rasle* “він незабаром одужає” [9:76]. Це свідчить про паралельне функціонування на позначення майбутньої дії футурального (синтетичного) презенса, футурального аналітичного презенса з інхотативними дієсловами, а також модального аналітичного футурума.

У сучасній шведській мові форма презенса вживається для репрезентації майбутньої дії, якщо є цілковита впевненість у її

здійсненні: *Tåget kommer imorgon klockan åtta* “потяг прибуває завтра о восьмій годині” [10:61]. Основна часова форма аналітичного футурума вживається для репрезентації ймовірної або спланованої дії у майбутньому, що не обмежена якимись часовими рамками іншої дії. Часто ця форма супроводжується у реченні обставинами часу (*imorga* “завтра”, *nästa år* “наступного ранку”). Футурум репрезентований складними дієслівними формами. Перший варіант залучає допоміжне дієслово *skall* + інфінітив (без частки *att*) повнозначного дієслова: *Jag skall läsa dig imorgon* “завтра я тобі прочитаю”. У другому варіанті залучені інхотативне дієслово (у формі презенса) *kommer* з часткою *att*, а також інфінітив повнозначного дієслова: *Jag kommer att läsa dig imorgon* “завтра я тобі прочитаю”. Відмінністю цих двох варіантів утворення футурума полягає у тому, що перший варіант може крім майбутнього часу виражати певну модальність, оскільки дієслово *skall* є не лише допоміжним, але і модальним (виражає зобов’язання). Другий варіант (з *kommer*) не виражає ніякої модальності [10:63–64]. При цьому презенс репрезентує майбутню дію у підрядному реченні часу: *Jag har nog slutat det, när du är färdig* “до того часу, коли ти будеш готовий, я це обов’язково закінчу”. [10:66]. Аналогічна закономірність спостерігається у підрядному умовному реченні: *Om du kommer till mig, skall jag berätta om allt* “якщо ти до мене прийдеши, я тобі про все розповім”. [10:67]. Шведська мова демонструє подібні до данської мови тенденції щодо вживання футуральних аналітичних форм.

Щодо норвезької мови, то вона виявляє схожі закономірності не лише стосовно аналітичних форм, але і презенса у футуральному значенні. Лімітні (або термінативні) дієслова позначають дію, котра має певну межу (ліміт), або спрямована до завершення. У залежності від контекста лімітне дієслово може позначати як одну окрему дію, так і низку таких дій [4:106]. Презенс може позначити дію, яка відбувається у майбутньому. Презент може позначати дію, яка відбувається у майбутньому. Презент із таким значенням (футуральний презенс) зустрічається переважно або у супроводі відповідної обставини часу, або у складі

підрядного речення. При цьому таке вживання властиве лише лімітним дієсловом: *Han kommer I morgen* “він прийде завтра”. *Om 8 dager reiser jeg* “за 8 днів я їду”. *Jeg skal visst arberjde, sålænge mine kræfter strækker til* “я безумовно працюватиму, доки я буду спроможний” [4:108]. Футуральне значення має аналітична конструкція з інхотативним дієсловом *komme til* та інфінітивом I з інфінітивною часткою *å*: *Fabrikken kommer til å koste sju millioner svenske kronen* “фабрика коштуватиме сім мільйонів шведських крон”. [4:114]. Модальний аналітичний футурум утворюється сполученням презенса допоміжних дієслів *ville, skulle* з інфінітивом I повнозначного дієслова. Сполучення *vil* найчастіше має значення майбутньої дії без модального відтінка (тобто є дієслівною формою майбутнього I) з другою і третьою особою, особливо якщо суб’єкт дії є не особа, суб’єкту дії не властиві бажання: *Vil du aldrig mere tenke på meg?* “невже ти ніколи більше не будеш думати про мене?” [4:114]. Сполучення *skal* з інфінітивом I все частіше має значення майбутньої дії без модального відтінка з першою особою. Але із першою особою це сполучення може бути модальним зворотом: *Nu skal skibet skille dem* “тепер корабель розлучить їх” [4:114]. Модальне дієслово у складі таких сполучень може у певній мірі втрачати своє лексичне значення, і тоді усе сполучення наближається за своїм значенням до морфологічного словосполучення. Характерно, що деякі форми дієслова, зокрема майбутнього I, походять саме з таких модальних словосполучень. У деяких випадках важко відрізнити модальні словосполучення від дієслівних форм [4:203].

Нідерландська мова теж тяжіє до вживання (особливо у розмовному варіанті) презенса на позначення майбутньої дії. Особливо це має місце за наявності обставин часу: *Morgen vertrekken zij* “завтра вони відіжджають” [11:75]. Очікування можуть описуватися за допомогою презенса, особливості за наявності обставин часу: *Dat doe ik morgen* “я зроблю це завтра”. *Volgend jaar trouwen we* “наступного року ми поберемося” [12:140–141]. Майбутній I час утворюється за допомогою допоміжного дієслова *zullen* у теперішньому часі та інфінітива I повнозначного

дієслова: *Ik zal het morgen doen* “я зроблю це завтра” [12:139]. Ця форма вживається в абсолютній функції (частіше у писемному варіанті, а ніж у розмовному) для одноразової або багаторазової дії у майбутньому: *Ik zal steeds aan hem denken* “завтра я буду думати про нього”. Одночасно вона може мати модальне значення і виражає припущення, ймовірність (переважно з модальним дієсловом *wel*): *Hij zal wel bij mij komen* “він, ймовірно, прийде до мене” [11:81]. У межах складнопідрядного речення часу, умови аналітичний футурум функціонує у головному, а презенс у підрядному реченні: *Ingeval u zich niet lekker voelt, laat u de dokter 'roepen* “у тому випадку, як ви відчуєте себе погано, пошліть за лікарем”. *Ik ga wandelen, tenzij het sneeuwt* “я піду гуляти, якщо не піде сніг” [11:125]. *Als het niet regent, zal ik bij u komen* “якщо не буде дощу, я до вас прийду” [11:126]. Майбутня дія може репрезентуватися шляхом вживання інхотативного дієслова *gaan* з інфінітивом. Це сполучення висловлює намір: *Dat ga ik morgen niet doen* “я не збираюся зробити це завтра” [12:140]. Але ця конструкція може позначати початок дії, а часові відмінності допомагає визначити у цьому випадку контекст: *Het gaat regenen, kijk eens naar die donkere wolken inde verte* “незабаром піде дощ, подивись на ці темні хмари на відстані”. *Het gaat regenen, ik heb al enkele druppels gevoeld* “починається дощ, я вже відчув декілька крапель” [12:140].

У фризській мові аналітичний футурум утворюється сполученням допоміжного дієслова *sille* з інфінітивом: *Ik sil dan kotte* “я потім прийду” [13:127]. Аналітичний футурум позначає дію, що відбувається одноразово або багаторазово у майбутньому: *Ik sil jo untiids warskôgje* “я вас попереджу вчасно”, але ця форма може також мати і модальне значення [14:153]. Доволі часто, переважно у сполученні з обставиною часу, форма презенса вживається у значенні майбутнього: *We geane moarn nei it gemeentehûs* “завтра ми поїдемо до бургомистра” [14:151]. В умовних реченнях аналітичний футурум обмежується лише головним реченням, тоді як у підрядному вживається презенс у футуральному значенні: *At sto (asto) moarn komst, (dan) sille wy wille*

hawwe “якщо ти прийдеши завтра, то ми трохи розважимося” [13:127]. Подібна закономірність спостерігається у підрядних реченнях часу: *Wylsto lêst, sik ik in brief skiuwe* “поки ти читатимеш, я напишу листа” [13:56]. Відмінності між синтетичним футурумом (у формі презенса) і аналітичним полягає у тому, що останній є емпатичнішим: *Ik gean fan’e middei de stêd yn. Ik sil fan’e middei de stêd yn (gean)* “я поїду до міста сьогодні по обіді” [13:71]. Фризька мова утворює з інхотивними дієсловами аналітичні структури, де другим складником виступає герундій з часткою *to*. Фризький герундій є безособовою дієслівною формою, яка складається з інфінітива і закінчення *-n*. Окремі інфінітиви, які вже мають власне закінчення *-n* (*stean* “стояти”, *gean* “їти”) не приєднують інших суфіксів [13:114]. Серед інхотивних дієслів є *gean* “їти”, *komte* “приходить”: *Ik gean te silen* “я збираюся поплавати під вітрилом” [13:116].

Висновки та перспективи подальших розвідок.

Проведено порівняльний аналіз та співставлення граматичних форм на позначення майбутньої дії у мовах, які перебували в умовах контактної спілкування через вузькі протоки та острови Ютландського архіпелага [15:130–131]. Співставлення дієслівних форм дозволяє виявити чітку тенденцію щодо найстабільнішої форм, якою є презенс (*Vpraes. ind.*), що позначає майбутню дію у сукупності з обставинами часу, які можна визначити як футуралізуючий чинник, що впливає на темпоральну семантику дієслова-присудка, перефокусовуючи його дію з теперішнього часу на майбутній. Стабільність цієї форм особливо чітко спостерігається у підрядних реченнях часу і умови. Це свідчить про більшу силу футуралізуючого чинника, яка закладена у семантику підрядного речення-обставини (часу, умови). З іншого боку, футуралізуючий чинник, який репрезентований підрядним реченням-обставиною, унеможливорює **пенетрацію** (проникнення) інших футуральних форм до структури підрядного речення; тим самим забезпечується домінування (синтетичного) презенса у футуральному значенні, який можна визначити як футуральний (синтетичний) презенс, семантика якого виявляється лише за

умов наявності футуралізуючого чинника (обставини у межах простого речення, або підрядного речення-обставини часу, умови). Щодо футуралізуючого чинника, то він має контекстуальну природу, яка визначається обставинами часу і реченні, або типом підрядного речення (часу, умови). Підрядне речення є стійкішим структурним утворенням стосовно пенетрації модальних дієслів. Модальний аналітичний футурум не проникає у це структурне утворення, в якому суцільно домінує футуральний (синтетичний) презенс. Просте речення немає такої стійкості. В його структуру проникає як футуральний презенс, так і модальний футурум навіть за наявності одного і того ж футуралізуючого чинника – обставини часу. Другою формою на позначення футурума (яка виявляє ознаки аналітичної структури) є поєднання модальних дієслів у формі презенса з простим інфінітивом (без інфінітивної частки). Ця аналітична форма свідчить про монолітність структури, тісний зв'язок, спаяність її складників (оскільки інфінітив позбавлений своєї частки, яка слугує у певному розумінні репером інфінітивної зони). Вживання цього модального футурума не потребує обов'язкової наявності футуралізуючого чинника, як у випадку *Vpraes.*, оскільки саме поєднання модального дієслова (у формі презенса) з інфінітивом у певній мірі набуває функцій футуралізуючого чинника. З іншого боку сама природа модальних дієслів здійснює проєкцію дії у сфері майбутнього, але при цьому залишається модальний відтінок у цій аналітичній формі. При цьому аналітичний футуральний формант, який має у своєму складі два компоненти, оперує першим складником (модальним дієсловом) саме у формі презенса: *ville (vil)/ skully (skal) + Vinf.* у данській мові; *skall + Vinf.* у шведській; *skulle (skal)/ ville (vil) + Vinf.* у норвезькій; *zullen (zal) + Vinf.* у нідерландській; *sille (sil) + Vinf.* у фризській. У цих випадках футуралізуючий чинник з контекстуальної сфери переходить до присудка, а саме до його першого складника. Специфіка форманта полягає у нерозривності двох складників і неможливості їх автономного існування. Складається враження квазидискретності, оскільки складники диференціюються окремо, але формант насправді є монолітним

Боцман А. В., Моренець І. М., Галицька Є. А.

утворенням попри вдавану дискретність, яка хибно уявляється через двоскладовість. Відсутність аналітичного модального футурума у структурі підрядного речення-обставини часу або умови може свідчити про надлишковість футуральної семантики аналітичного модального футурума, про його непотрібність, недоречність у вже стабільних структурах, де вжито футуральний презенс. Модальний футурум може вживатися у синтаксичних утвореннях такого типу (як свідчать приклади із сучасної англійської мови [16:153–165]), але при цьому епістемічна модальність виходить на перший план, залишаючи футуральне значення як факультативну ознаку: *If S should/ will + Vinf.* Це все дозволяє вести мову про надлишковий футуралізуючий чинник (поєднання підрядних речень-обставин із специфікою аналітичного футурума). Таке поєднання призводить не до синергізму (взаємного сумарного підсилення), а до пригнічення футурального значення та підсилення суто модального епістемічного значення. Третьою формою, чиє вживання на позначення майбутньої дії прослідковується у сучасних германських мовах, є поєднання інхоативних дієслів [17:162–168] у формі презенса з інфінітивом у сукупності з інфінітивною часткою. Наявність інфінітивної частки свідчить про меншу спаяність, слабшу монолітність всієї аналітичної структури у порівнянні з модальним футурумом. Структури за участю інхоативних дієслів можна визначити як футуральний (аналітичний) презенс, який представлений формантами у данській (*komme + til + at/ blive + Vinf.*), шведській (*komme(r) + att + Vinf.*), норвезькій (*komme(r) + til + å + Vinf.*), нідерландській (*gaan + Vinf.*), фризькій (*gean/ komme 'te + Vgerund.*) мовах. Одночасно ці форманти можна визначити як аналітичний (інхоативний) футурум. Фактично їх можна виокремити у групу перифрастичних конструкцій. Щодо футуралізуючих чинників, то у випадку інхоативних складників вони є доволі гучкими, лабільними. З одного боку, оскільки інхоативне дієслово вживається у формі презенса, наявність футуралізуючих чинників у вигляді обставини часу, умови є необхідною, а з іншого боку саме поєднання інхоативного дієслова з інфінітивом несе на собі ознаки

Боцман А. В., Моренець І. М., Галицька Є. А.

футуральності, але цей другий чинник не завжди може бути достатнім і частіше за все потребує наявності першого футуралізуючого чинника (системи обставин). Якщо уявити виявлені сучасні германські форми на позначення футурума у вигляді (полі)площинної моделі (рис. 1), то футуральний (синтетичний) презенс може бути репрезентований однією площиною (рис. 1-а), яка за наявності футуралізуючих чинників (обставини або підрядних речень обставин) здійснює проекцію дії у майбутнє вздовж темпоральної осі. Це є випадок абсолютної компланарності (площинності) всієї моноплощинної моделі. Опозиційним варіантом виступає поліплощинна модель модального аналітичного футурума (рис. 1-б), де складники цього темпорального форманта репрезентовані взаємоперпендикулярними площинами; одна з площин репрезентує модальне дієслово, а інша – інфінітив без інфінітивної частки. Перпендикулярність складників (площин) моделі під кутом 90° свідчить про різну природу аналітичних конститuentів. При цьому модель є гнучкою. Коли структура репрезентує футурум, то кут між площинами зменшується від 90° і прямує до 0° , але ніколи не досягає значення 0° , тобто модель не перетворюється на моноплощину компланарну структуру, вона уподібнюється, але не перетворюється на модель футурального презенса (рис. 1-в), стосовно футурального аналітичного інхоативного презенса, то він може бути репрезентований моделлю, яка посідає проміжну позицію між варіантами а і б. маючи у своєму складі три конституенти (інхоативне дієслово, інфінітивну частку, а також сам інфінітив), варіативності. Але при цьому кут між площинами-складниками не може досягти 90° , а буде завжди менше, що унеможлиблює набуття цієї моделі суто модального значення (рис. 1-г). Одночасно інхоативна модель теж не може досягнути компланарності футурального презенса, тобто кут між площинами прямує до 0° , але ніколи не досягає цього значення. Проведене умовне моделювання форм на позначення германського футурума дозволило виділити дві полярні моделі різної природи: синтетичний футуральний презенс (модель а), а також аналітичний модальний футурум

Боцман А. В., Моренець І. М., Галицька Є. А.

(модель б). проміжну позицію займає футуральний аналітичний презенс (точніше, інхоативний аналітичний футурум), що репрезентований моделлю г.

Перспективи подальших розвідок полягають у з'ясуванні можливості виокремлення відповідних структур у давньогерманських мовах з метою доведення їх приналежності до початкової спільногерманської єдності (спільногерманської спадщини), а у випадку неможливості здійснити це, з'ясувати, чи не є наявністю цих форм результатом наступного “контактного розвитку” на певному етапі.

Рис. 1 схематична площина репрезентація форм на позначення германського футурума, де:

а) випадок абсолютної компланарності, футуральний (синтетичний) презенс,

б) випадок абсолютної перпендикулярності, модальний (аналітичний) футурум),

в) випадок гнучкості, варіативності моделі, яка є проміжним варіантом між (а) і (б),

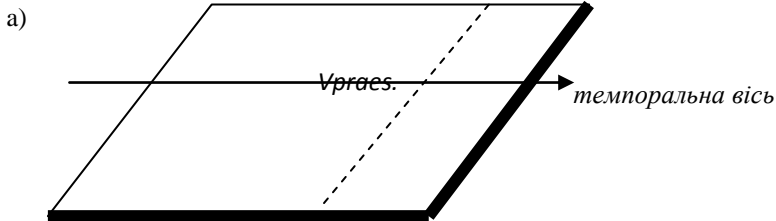
г) футуральний (аналітичний) інхоативний презенс, випадок перифрастичної конструкції, де:

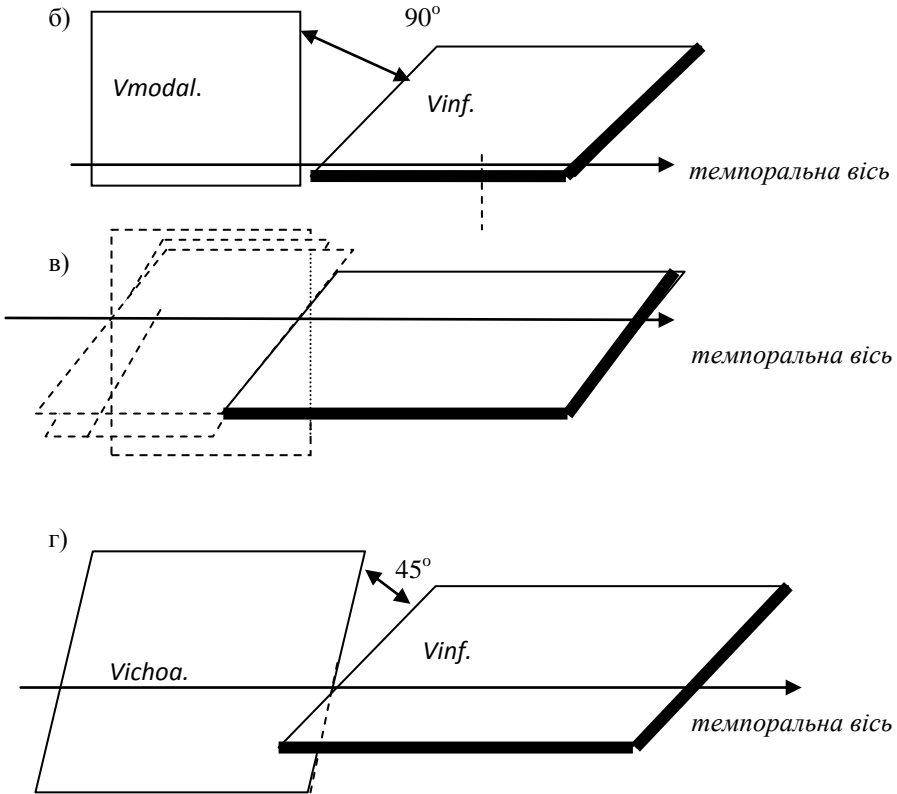
Vpraes. – дієслово у формі презенса,

Vmodal. – модальне дієслово,

Vinf. – інфінітив,

Vinchoa. – інхоативне дієслово.

ЛІТЕРАТУРА

1. Кузнецов С. Н. Теоретическая грамматика датского языка. Морфология / Сергей Николаевич Кузнецов. – М.: Наука, 1989. – 172 с.
2. Смирницкий А. И. Морфология английского языка / Александр Иванович Смирницкий. – М.: Изд-во лит. на иностр. яз., 1959. – 440 с.
3. Жирмунский В. М. Об аналитических конструкциях / Виктор Максимович Жирмунский // Общее и германское языкознание. Избранные труды. – Л.: Наука, 1976. – С. 82-125.
4. Стеблин-Каменский М. И. Грамматика норвежского языка / Михаил Иванович Стеблин-Каменский. – М., Л.: Изд-во АН СССР, 1957. – 243 с.
5. Ярцева В. Н. Предложения и словосочетания / Вера Николаевна Ярцева // Вопросы грамматического строя / ред. В. М. Жирмунский. – М.: Изд-во АН СССР, 1955. – С. 439-448.

Боцман А. В., Моренець І. М., Галицька Є. А.

6. *Гухман М. М.* Глагольные аналитические конструкции как особый тип сочетаний частичного и полного слова (на материале немецкого языка) / Мирра Моисеевна Гухман // Вопросы грамматического строя / ред. В. М. Жирмунский. – М. : Изд-во АН СССР, 1955. – С. 340-365. 7. *Ярцева В. Н.* Историческая морфология английского языка / Вера Николаевна Ярцева. – М.-Л. : Наука, 1960. – 428 с. 8. *Маслова-Лашанская С. С.* Шведский язык // Светлана Сергеевна Маслова-Лашанская. – Л. : Изд-во ЛГУ, 1953. – 458 с. 9. *Новакович А. С.* Датский язык / Александр Сергеевич Новакович. – М. : Изд-во Московского ун-та, 1974. – 230 с. 10. *Попов О. К.* Шведский язык / Олег Константинович Попов, Нина Михайловна Попова. – М. : Изд-во Московского ун-та, 1969. – 163 с. 11. *Миронов С. А.* Нидерландский (голландский) язык / Сергей Александрович Миронов. – М. : Изд-во Московского ун-та, 1965. – 183 с. 12. *Shetter W. Dutch. An essential grammar* / Willian Shetter, Inge Van der Cruysse-Van-Antwerpen. – L, N-Y. : Routlengde Taylor and Frensis Group, 2006. – 322 p. 13. *Tiersma P. M.* Frisianreference grammar / Pieter Meijers Tiersma. – Ljouwert : Fryske Akademy, 1999. – 147 p. 14. *Жлуктенко Ю. А.* Фризский язык / Юрий Алексеевич Жлуктенко, Александр Владимирович Двухжилов. – К. : Наукова думка, 1984. – 200 с. 15. *Сравнительная грамматика германских языков в пяти томах* / под. ред. М. М. Гухман, В. М. Жирмунский, Э. А. Макаева, В. Н. Ярцевой. – М. : Изд-во АН СССР, 1962. Т.1: Германские языки и вопросы индоевропейской ареальной лингвистики. – 204 с. 16. *Natanson E. A.* Practical English Grammar by Correspondence / Elena Alexandrovna Natanson. – М. : Higher School Publishing House, 1973. – 303 p. 17. *Хорнби А. С.* Конструкции и обороты современного языка / А. С. Хорнби. – М. : Гос. уч.-пед. изд-во Мин.прес. РСФСР, 1958. – 336 с.